

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
кафедра теорії і методики початкової освіти

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

Код дисципліни	ОК 23
Освітній рівень	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Статус дисципліни	Обов'язкова
Галузь знань	01 Освіта /Педагогіка
Спеціальність	013 Початкова освіта
Освітньо-наукова програма	«Початкова освіта»
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS (90 академічних годин, 44 аудиторних)
Види аудиторних занять	Лекційні та практичні заняття
Мова викладання	Українська
Форми навчання	Очна, заочна, дистанційна, змішана
Форми контролю	залік

Інформація про викладача

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, учене звання, посада)	Вишник Ольга Олександрівна, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, кандидат педагогічних наук
Контактний телефон	
E-mail:	vyshnyk@gnpu.edu.ua olhavyshnyk@gmail.com
Профіль викладача	https://cutt.ly/G5Jd1ji
Консультації	Щосереди, 14.00-15.00 год ауд. № 105, 1 корпус; за умови дистанційного навчання в цей же час на платформі Zoom.

м. Глухів – 2024

Анотація курсу.

Інклюзивна освіта є сучасною світовою тенденцією, яка спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх можливостей, потреб чи індивідуальних особливостей. В Україні впровадження інклюзивної освіти є одним із ключових завдань реформування освітньої системи. Це обумовлює необхідність підготовки педагогів, які володіють відповідними компетентностями для роботи в інклюзивному середовищі.

Мета курсу

Формування професійної готовності майбутніх учителів початкової школи до організації навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного середовища.

Завдання курсу

1. Ознайомити студентів із сутністю, принципами та завданнями інклюзивної освіти.
2. Розкрити нормативно-правові аспекти організації інклюзивного навчання в Україні.
3. Сформувати розуміння психологічних і педагогічних особливостей дітей з різними освітніми потребами.
4. Навчити студентів розробляти та впроваджувати індивідуальні навчальні плани.
5. Розвинути навички адаптації навчальних матеріалів і середовища.
6. Виховати толерантність, емпатію та культуру взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами.

Місце курсу в освітній програмі

Дисципліна є важливою складовою професійної підготовки, оскільки формує базові компетентності для ефективної роботи у закладах освіти з дітьми, які потребують спеціальної уваги та підходу через наявність відхилень у поведінці.

Пререквізити: Вступ до спеціальності, Теорія і практика навчання і виховання з основами школознавства, Загальна психологія з практикумом, Психологія вікова й педагогічна.

Постреквізити: Педагогічна практика (безвідривна), Педагогічна практика в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку. Виробнича педагогічна практика, Педагогічна практика на робочому місці вчителя початкових класів, Атестаційний іспит із педагогіки та психології.

Навчальна дисципліна сприятиме формуванню в бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта таких компетентностей і програмних результатів навчання, передбачених відповідними нормативними документами:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК-04. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність.

СК-05. Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти.

СК-06. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.

СК-10. Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами.

СК-11. *Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.*

СК-12. Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи.

Формування компетентностей в межах дисципліни співвіднесено з трудовими функціями професійних стандартів підготовки вчителя, а саме:

ЗК.01. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

Трудова функція А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів). А3 Інформаційно-цифрова компетентність (А3.3).

Трудова функція Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу. Б1 Психологічна компетентність (Б1.1, Б1.3, Б1.4), Б2 Емоційно-етична компетентність (Б2.1, Б2.2., Б2.3), Б3 Компетентність педагогічного партнерства (Б3.1, Б3.2, Б3.3).

Трудова функція В. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища. В1. Інклюзивна компетентність (В1.1, В1.2, В1.3).

Програмні результати навчання

ПР-1. Організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

ПР-7. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.

ПР-8. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

ПР-13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проектувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу.

ПР-14. Забезпечувати індивідуальний і диференційований розвиток здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей.

ПР-15. (часткова) *Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу.*

ПР-16. Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп.

Методи, методики та технології: словесні (розповідь, бесіда, лекція, обговорення), наочні методи (демонстрація), творчі, проблемно-пошукові методи; інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні технології.

Очікувані результати навчання

Після завершення курсу студенти повинні:

- знати основні поняття, принципи та нормативно-правову базу інклюзивної освіти;
- розуміти особливості розвитку та навчання дітей з різними освітніми потребами;
- вміти розробляти індивідуальні навчальні плани та адаптувати навчальні матеріали;
- володіти навичками взаємодії з дітьми, батьками та фахівцями підтримки в інклюзивному середовищі;
- дотримуватися етичних норм та принципів толерантності у роботі з дітьми з особливими потребами.

Засвоєння навчального матеріалу предмета передбачається на основі проведення лекційних, практичних занять, самостійної роботи студентів. Підсумковою формою контролю є залік.

Політика навчання, викладання, контролю

Академічна доброчесність. Представлені результати освітньої діяльності мають бути результатом власних творчих пошуків, отриманих у ході навчальної та науково-дослідної роботи.

Відвідування занять. Відвідування лекційних занять є добровільним вибором здобувача. Результати виконання практичних занять мають бути представлені викладачу на перевірку відповідно до розкладу занять особисто під час занять, або в режимі on-line, але не пізніше, ніж до наступного практичного заняття.

Освітній процес передбачає *комбінування теоретичної та практичної підготовки. Теоретичну частину* спрямовано на перевірку рівня оволодіння темами, що опрацьовуються самостійно (індивідуально), та передбачає наукові бесіди, повідомлення, консультації, огляди на засадах студентоцентрованого підходу. Такі види занять можуть проходити в аудиторії, онлайн (Zoom, Google Meet), офлайн із використанням презентацій, у т.ч. у терміни, передбачені для консультацій викладача. *Практичний блок* містить завдання практичних занять, виконання яких формує професійні вміння, навички та здатності.

Вишник Ольга Олександрівна, vyshnyk@gnpu.edu.ua

Модульна структура курсу «Основи інклюзивної освіти»

Змістовий модуль		Тема	
№ з/п	Назва	№ з/п	Назва
1		1.	Вступ до інклюзивної освіти: поняття, принципи, значення

	Теоретичні та правові основи інклюзивної освіти	2	Нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні
		3	Міжнародний досвід впровадження інклюзивної освіти
		4	Психолого-педагогічні особливості дітей з різними освітніми потребами
		5	Методи діагностики та оцінювання потреб учнів в інклюзивному класі
2	Практичні аспекти впровадження інклюзивної освіти	6	Розробка індивідуальних навчальних планів для дітей з особливими освітніми потребами
		7	Методи та прийоми навчання в інклюзивному середовищі
		8	Організація співпраці між учителями, батьками та спеціалістами
		9	Адаптація навчальних матеріалів та середовища для інклюзивного навчання
		10	Етика та культура спілкування з особами з особливими потребами.
		11	Оцінювання ефективності інклюзивного навчання та корекція підходів

Критерії оцінювання знань студентів з дисципліни

Загальний підсумковий бал з дисципліни визначається на основі додавання (знаходження суми) балів за всі види робіт, передбачених робочою навчальною програмою з дисципліни, і виставляється у відомість обліку успішності, індивідуальному навчальному плані студента за двома шкалами оцінювання: 100-бальною і ECTS.

Таблиця 1.

Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти

100-бальна шкала	Оцінка ECTS	Рівні навчальних досягнень студентів
90-100	A	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями
82-89	B	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження
74-81	C	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками
64-73	D	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками

60-63	E	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній
35-59	FX	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни
1-34	F	Низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни

Таблиця 2.

**Розподіл балів у межах навчальної дисципліни
(форма підсумкового контролю у 5 семестрі – залік)**

<i>Практичні заняття</i>											<i>Самостійна робота (індивідуальна)</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Форма семестрової атестації – залік</i>
Максимальна кількість балів – 55											Максимальна кількість балів – 25	Максимальна кількість балів – 10	Максимальна кількість балів – 10
ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	СР	МК	
№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6	№ 7	№ 8	№ 9	№ 10	№ 11		№ 1	10
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	25	10	

Таблиця 3.

**Розподіл балів у межах навчальної дисципліни
(форма підсумкового контролю у 5 семестрі – залік)
для здобувачів освіти заочної форми навчання**

<i>Практичні заняття</i>											<i>Самостійна робота (за додатковими індивідуальними питаннями)</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Форма семестрової атестації – залік</i>
Максимальна кількість балів – 55											Максимальна кількість балів – 25	Максимальна кількість балів – 10	Максимальна кількість балів – 10
ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	СР	МК	
№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6	№ 7	№ 8	№ 9	№ 10	№ 11		№ 1	10
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	25	10	

Критерії оцінювання студентів на практичних заняттях

Критерії оцінювання усних відповідей

Враховується:

- характер засвоєння матеріалу: обсяг, повнота, правильність та точність знань, рівень осмислення, міцність засвоєння, систематизованість, навички та вміння засвоювати вивчене на практиці в типових та змінених ситуаціях;
- якість відповіді: обґрунтованість, логічність, послідовність викладу, ступінь самостійності в судженнях, культура мовлення;
- вміння узагальнювати, виокремлювати, порівнювати якість виконання роботи.

Таблиця 4.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінювання		Критерія
5 балів	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями.	Студент: – повністю усвідомлює важливість інклюзивної освіти для розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних потреб та особливостей; – володіє глибокими теоретичними знаннями основ інклюзивної освіти, принципів, підходів та методик; – застосовує інноваційні методи і стратегії для організації навчального процесу з урахуванням інклюзивних підходів; – вміє ефективно адаптувати навчальний матеріал для дітей з різними потребами, враховуючи індивідуальні особливості учнів; – під час обговорень, семінарів та аналізу практичних ситуацій виявляє високий рівень критичного мислення, порівнює різні стратегії, аналізує їх ефективність; – вміє аргументовано обґрунтовувати вибір інклюзивних методів на основі сучасних досліджень; – виконує всі завдання самостійно і вчасно, активно бере участь у творчих проектах та обговореннях; – виявляє відповідальність за своє професійне вдосконалення і розвиток, постійно працює над підвищенням кваліфікації, застосовуючи новітні знання та навички.

4 бали	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження .	Студент: – має чітке розуміння принципів інклюзивної освіти та може застосовувати базові стратегії для роботи з дітьми з особливими потребами; – володіє основними теоретичними знаннями і здатний адаптувати методи навчання під різні потреби учнів; – під час обговорень і практичних завдань показує здатність до аналізу, але іноді потребує додаткових роз'яснень чи корекцій; – виконує завдання самостійно і вчасно, активний у проектах, але часом потребує підтримки для досягнення високого рівня виконання; – працює над професійним розвитком, але може іноді пропускати можливості для глибшого вивчення. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 10 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
3 бали	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками.	Студент: – має основні уявлення про інклюзивну освіту, але демонструє обмежене розуміння деяких аспектів курсу; – може застосовувати базові методи та стратегії, проте їх використання потребує додаткової адаптації чи вдосконалення; – під час практичних завдань інколи потребує допомоги та вказівок для успішного виконання; – виконує більшість завдань вчасно, але інколи не дотримується всіх вимог або має незначні недоліки; – виявляє зацікавленість у професійному розвитку, але прогалини в знаннях обмежують його ефективність. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 20 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
2 бали	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками	Студент: – демонструє поверхове розуміння концепцій інклюзивної освіти, пропускає важливі аспекти теми; – має труднощі при застосуванні інклюзивних методів у навчанні, вимагає значної підтримки; – виконує завдання із затримками або з помітними помилками; – виявляє недостатній рівень активності під час обговорень, часто не надає власних прикладів чи ідей; – працює над удосконаленням знань, але прогалини в розумінні можуть заважати повноцінному виконанню завдань. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 40 % від загального обсягу матеріалу (100 %).

1 бал	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього.	Студент: – має обмежене розуміння основ інклюзивної освіти, не здатний застосовувати теоретичні знання на практиці; – виявляє труднощі в адаптації навчального матеріалу для дітей з особливими потребами; – завдання виконуються з значними помилками та неточностями, потребують серйозної корекції; – участь в обговореннях мінімальна, відповіді часто не відповідають вимогам; – студент має базові знання, але потребує значного поліпшення для досягнення більшого рівня компетентності. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 50 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
--------------	--	--

Основна література

Основна література

1. Білецька Л. Інклюзивне навчання : перші кроки в Україні. *Дошкільне виховання*. 2007. № 4. С. 12–15.
2. Будник О.Б. Інклюзивна освіта: навч. посіб. для студентів спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ: ПП Бойчук А.Б., 2015. 152 с.
3. Будяк Л. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Л. Даниленко. Київ, 2007. 172 с.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. Київ:Самміт-Книга. 2009. 272 с.
5. Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади. Київ, 2007. 458 с.
6. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія]. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
7. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Рівне, 2016. 141с. Друге видання.
8. Пантюк Т.І., Невмержицька О.В., Пантюк М.П.. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. 324 с.

Допоміжна

1. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. 2011. № 3. С. 10-14.
2. Бут Т., Ейнскоу М. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посібник / пер. з англ. Київ: Плеяди, 2015. 190 с. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/264>
3. Данилова Е.В. Инклюзивное образование как долгосрочная стратегия. *Социалитика информ.-аналит. портал*. 2007. URL: <http://socpolitika.ru/rus/conferences/3985/3986/3988/document4065.shtml>

4. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник. /Кол. упорядників: Патрикеева О.О., Дятленко Н.М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Київ: Тов. «Видавничий дім «Плеяди». 2011. 100 с.
5. Колупаєва А.А. Програма курсу «Основи інклюзивної освіти» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра педагогічного спрямування). К.: «А.С.К.», 2012. 31 с.
6. Компанець Н. Організація роботи асистента педагога в інклюзивному середовищі за допомогою програмово-методичного комплексу. *Дефектологія*. 2013. № 3. С. 21-25.
7. Концепція розвитку інклюзивної освіти [Текст]. *Соціальний педагог*. 2010. № 4. С.3-6.
8. Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів. 2009. №4.
9. Кузава І.Б. Інклюзивна освіта дошкільників, що потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика: монографія. Луцьк, ПП Іванюк В. П. 2013. 292 с.
11. Луговський А., Сварник М., Падалка О. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей. Луцьк: Колесо, 2008. С. 49–60.
12. Права інвалідів в Україні: Зб.правових документів. К.: Сфера, 1998. 300 с.
13. Програми для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. К.: «Неопалима купина». 2006. Ч. 1. 336 с.
14. Програми для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором. К.: «Неопалима купина». 2006. Ч. 2. 288 с.
15. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із затримкою психічного розвитку) Підготовчий, перший, другий класи. Київ, „Генеза”, 2005.
16. Програми загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі складними порушеннями розвитку (зі зниженим слухом з розумовою відсталістю) Предметно-практичне навчання. Основи здоров'я. Фізична культура. 1-4 класи. К.: «Інкунабула». 2007. Ч. 2. 264 с.
17. Путівник для батьків дітей з особливими потребами : навчально-методичний посібник у 9 книгах /За заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ : ТОВ ВПЦ «Літопис-XX» 2010. (Серія «Інклюзивна освіта»).
18. Семак С. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія. 2012. URL:<http://doshkillab.blogspot.com/2012/03/blog-post.html>.
19. Loreman T., Deppeler J., and D. Harvey. Inclusive Education : Supporting Diversity in the Classroom / 2nd ed. [Інклюзивна освіта: збереження розмаїття в інклюзивному класі] [Текст]. Allen & Unwin, 2011. 301 p.
20. Pierangelo, R. & Giuliani, G.A. (2009). Assessment in special education: A practical approach. *Methods of Assessment and Testing Considerations* (Ch.3).
21. Nataliia Bakhmat, **Vyshnyk Olha**, Alla Moskaljova, Olga Fediy, Kateryna Lisovska. Organization of an inclusive educational environment for the development of children with special educational needs. -Eduweb, **2022, julio-septiembre**, v.16, n.3. /9-22. URL : <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/view/446>
22. Bolotnikova I., Kucherhan Y., **Vyshnyk Olha**, Shyrobokov Y., & Dzykovych O. (2023). Psychological well-being of a pedagogue in the conditions of war. *Revista Eduweb*, 17(2), P. 149–160. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.13>
<https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/view/525/618>

23. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts, University of Technology, Katowice. Monograph 44. Copyright by University of Technology, Katowice, 2021, С. 296. (Розділ 2.18 у монографії. **Olha Vyshnyk**. History of study, etiology and symptoms of dyslexia.)

24. **Vyshnik Olga**. Modern inclusive education as a social and psychological aspect of the development of children with special educational needs. *Modern trends in pedagogical education: information and communication technologies*. **Monograph**. Edited by Tetiana Zenchenko. Katowice, 2024. P. 143-179.

25. **Вишник Ольга**, Жданова Анна, Дьоміна Ганна. Адаптація дітей з особливими освітніми потребами до навчального процесу в початковій школі: виклики та стратегії підтримки Наукові перспективи. Серія «Психологія», № 1(43) (2024). С. 771-781. (0,4 д.а.). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8834/8881>

Інтернет-ресурси

1. Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/>
2. Служба захисту дітей. URL: <https://www.children-ukraine.org>
3. Інклюзивне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya?&type=all&tag=inklyuzivne-navchannya>
4. Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu-osib-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-u-20242025-navchalnomu-rotsi>